

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 21 lipca 2025 r.

Pozycja 76

POSTANOWIENIE z dnia 10 lipca 2025 r. Sygn. akt SK 26/24

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Jakub Stelina – przewodniczący
Wojciech Sych – sprawozdawca
Michał Warciński
Rafał Wojciechowski
Jarosław Wyrembak,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 10 lipca 2025 r., skargi konstytucyjnej J.Ć.
o zbadanie zgodności:

art. 112 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398) w zakresie, w jakim „przepis ten, w sytuacji prawomocnego odrzucenia apelacji na skutek rozpoznania, w oparciu o art. 380 k.p.c., zarzutów podniesionych względem postanowienia [s]ądu II instancji w przedmiocie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, nie przewiduje – na podstawie art. 130 k.p.c. – wezwania strony do opłacenia pisma, a w przypadku gdy pismo podlegające opłacie wniesione zostało przez adwokata lub radcę prawnego – nie przewiduje tygodniowego terminu do opłacenia pisma, liczonego od daty doręczenia postanowienia o odrzuceniu apelacji, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu niejawnym – od dnia jego ogłoszenia”, z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. Po wydaniu przez Sąd Okręgowy w W. wyroku z 24 maja 2022 r. (sygn. akt [...]) J.Ć. (dalej: skarżący), jako powód, wniósł apelację, a wraz z nią złożył wniosek o zwolnienie go od kosztów sądowych. Sąd Apelacyjny w W., postanowieniem z 20 lipca 2022 r. (sygn. akt [...]), oddalił ten wniosek. Skarżący wniósł o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia postanowienia z 20 lipca 2022 r. Postanowieniem z 3 sierpnia 2022 r. (sygn. akt [...]) Sąd Ape-

lacyjny w W. odmówił sporządzenia uzasadnienia postanowienia z 20 lipca 2022 r. ze względu na to, że jest ono niezaskarżalne. Skarżący wniósł zatem o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia postanowienia z 3 sierpnia 2022 r. Jednocześnie, z ostrożności procesowej, złożył wniosek o przywrócenie terminu uiszczenia opłaty sądowej od apelacji lub – ewentualnie – o przywrócenie terminu wniesienia apelacji. Postanowieniem z 18 sierpnia 2022 r. (sygn. akt [...]) Sąd Apelacyjny w W. oddalił wniosek o przywrócenie terminu, odmówił sporządzenia uzasadnienia postanowienia z 3 sierpnia 2022 r., a zarazem odrzucił apelację skarżącego jako nieopłaconą w terminie. Skarżący zaskarżył zażaleniem postanowienie z 18 sierpnia 2022 r. w zakresie dotyczącym odrzucenia apelacji, wnosząc także – na podstawie art. 380 w związku z art. 397 § 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575; dalej: k.p.c.) – o objęcie kontrolą zapadłych w sprawie postanowień niezaskarżalnych, tj. postanowienia z 20 lipca 2022 r., z 3 sierpnia 2022 r. i z 18 sierpnia 2022 r. w zakresie, w jakim dotyczyło wniosku o przywrócenie terminu. Postanowieniem z 17 października 2022 r. (sygn. akt [...]) Sąd Apelacyjny w W. wskazane zażalenie jednak oddalił.

W skardze konstytucyjnej z 4 stycznia 2023 r. skarżący wniósł o stwierdzenie niezgodności:

1) art. 394² § 1¹ k.p.c., w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 142 lit. b ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469, ze zm.), w zakresie, w jakim „przepis ten uniemożliwia wniesienie zażalenia do innego równorzędnego składu [s]ądu II instancji na wydane – na skutek rozpoznania złożonego wraz z apelacją wniosku o zwolnienie od opłaty od apelacji – postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydane po raz pierwszy przez [s]ąd drugiej instancji”, z:

- art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 77 ust. 2 Konstytucji,
- art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji,
- art. 32 ust. 1 w związku z art. 78 i art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji,

2) art. 112 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 167, poz. 1398; dalej: u.k.s.s.c.) w zakresie, w jakim „przepis ten, w sytuacji prawomocnego odrzucenia apelacji na skutek rozpoznania, w oparciu o art. 380 k.p.c., zarzutów podniesionych względem postanowienia [s]ądu II instancji w przedmiocie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, nie przewiduje – na podstawie art. 130 k.p.c. – wezwania strony do opłacenia pisma, a w przypadku gdy pismo podlegające opłacie wniesione zostało przez adwokata lub radcę prawnego – nie przewiduje tygodniowego terminu do opłacenia pisma, liczonego od daty doręczenia postanowienia o odrzuceniu apelacji, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu niejawnym – od dnia jego ogłoszenia”, z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Uzasadniając skargę konstytucyjną, skarżący wskazał, że art. 394² § 1¹ k.p.c. obarcza wadą konstytucyjną w postaci pominięcia prawodawczego, ponieważ przepis ten – wymieniając postanowienia sądu drugiej instancji zaskarżalne zażaleniem do innego składu tego sądu – nie uwzględnia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. W konsekwencji regulacja ta narusza zarówno prawo do sądu, wyrażone w art. 45 ust. 1 Konstytucji, jak i prawo do zaskarżania orzeczeń i zasadę dwuinstancyjności postępowania, statutowane przez art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Zakwestionowane brzmienie art. 394² § 1¹ k.p.c. prowadzi do niczym nieuzasadnionych ograniczeń w prawie strony do rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji, a nadto wprowadza nieusprawiedliwione zróżnicowanie sytuacji, w której znajduje się podmiot ubiegający się o zwolnienie od kosztów na etapie postępowania przed sądem pierwszej instancji w stosunku do sytuacji podmiotu występującego z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych na etapie postępowania apelacyjnego.

Zdaniem skarżącego, za niezgodny z Konstytucją należy uznać również art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c. Nawet bowiem przyjęcie, że weryfikacja postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji jest możliwa w trybie art. 380 k.p.c., tj. przez rozpoznanie przez sąd drugiej instancji zarzutów dotyczących wspomnianego postanowienia, zawartych w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji, to takie rozwiązanie nie otwiera stronie drogi do uzupełnienia braku środka zaskarżenia w zakresie opłaty i tym sposobem uruchomienia postępowania apelacyjnego. Prowadzi to do naruszenia prawa do sądu i prawa do zaskarżania orzeczeń, a nadto godzi w zasadę dwuinstancyjności postępowania.

2. Postanowieniem z 20 grudnia 2023 r., sygn. Ts 7/23, Trybunał Konstytucyjny nadał dalszy bieg skardze konstytucyjnej w odniesieniu do zakresowego badania zgodności art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c. z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji, odmawiając nadania skardze dalszego biegu w pozostałej części.

3. Do dnia wydania niniejszego postanowienia ani Sejm, ani Prokurator Generalny nie zajęli stanowiska w sprawie.

4. Rzecznik Praw Obywatelskich, zawiadomiony o toczącym się postępowaniu w sprawie niniejszej skargi konstytucyjnej, poinformował w piśmie z 3 kwietnia 2024 r., że nie zgłasza w nim swojego udziału.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji, każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji. Skarga konstytucyjna powinna przy tym spełniać warunki określone w ustawie z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

2. Skarga konstytucyjna inicjująca postępowanie w niniejszej sprawie nie spełniała wymogów warunkujących jej merytoryczne rozpoznanie, albowiem skarżący nie uprawdopodobnił, by przyczyna naruszenia jego praw lub wolności tkwiła w zaskarżonych przepisach prawnych. Pociągnęło to za sobą konieczność umorzenia postępowania w całości na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

3. Podniesione w skardze zarzuty niezgodności z Konstytucją zostały sformułowane wobec treści art. 112 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2024 r. poz. 959, ze zm.; dalej: u.k.s.s.c.). Przywołane przepisy stanowią: „Jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma został prawomocnie oddalony, przewodniczący wzywa stronę do opłacenia złożonego pisma, na podstawie art. 130 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego” (art. 112 ust. 2) oraz „Przepisu ust. 2 nie stosuje się, jeżeli pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione

przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. W takim przypadku, jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony przed upływem terminu do opłacenia pisma został oddalony, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekał sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia” (art. 112 ust. 3). Zakwestionowane regulacje zostały zaskarżone w zakresie, w jakim – w wypadku prawomocnego odrzucenia apelacji w wyniku rozpoznania, na podstawie art. 380 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 1568, ze zm.; dalej: k.p.c.), zarzutów podniesionych wobec postanowienia sądu drugiej instancji o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych – nie przewidują, na podstawie art. 130 k.p.c., wezwania strony do opłacenia pisma, a jeżeli pismo podlegające opłacie zostało wniesione przez adwokata lub radcę prawnego – nie przewidują tygodniowego terminu opłacenia pisma, liczonego od daty doręczenia postanowienia o odrzuceniu apelacji lub od dnia jego ogłoszenia.

Trybunał Konstytucyjny zauważył w tym kontekście, że spośród zaskarżonych przepisów podstawą prawną ostatecznego orzeczenia zapadłego wobec skarżącego był jedynie art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c. W sprawie nie znalazł natomiast zastosowania art. 112 ust. 2 u.k.s.s.c. nieodnoszący się do pism podlegających określonym rodzajom opłat, które to pisma zostały wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. Pismem podlegającym opłacie w wypadku skarżącego była bowiem apelacja, a tę wniósł reprezentujący skarżącego adwokat. W konsekwencji w odniesieniu do art. 112 ust. 2 u.k.s.s.c. postępowanie podlegało umorzeniu ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

4. Decydujące znaczenie dla umorzenia postępowania w niniejszej sprawie miała przesłanka określona w art. 79 ust. 1 Konstytucji w związku z art. 53 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK, zgodnie z którą skarga konstytucyjna zawiera wskazanie, które konstytucyjne wolność lub prawo skarżącego i w jaki sposób – zdaniem skarżącego – zostały naruszone. W jej świetle to na skarżącym ciąży obowiązek uprawdopodobnienia naruszenia jego praw lub wolności konstytucyjnych. Należy podkreślić, że jeżeli w sprawie nie doszło do naruszenia praw skarżącego lub skarżący nie potrafi uprawdopodobnić tego naruszenia, to merytoryczne rozpoznanie skargi konstytucyjnej jest niedopuszczalne (zob. postanowienie TK z 13 lutego 2008 r., sygn. SK 5/07, OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 19).

Trybunał zauważył, że „zawieszenie” biegu terminu uiszczenia opłaty od apelacji, wynikające z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c., obejmuje czas, w którym rozpoznawany jest wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, aż do prawomocnego, oddalającego taki wniosek rozstrzygnięcia. Wobec niezaskarżalności, w ówczesnym stanie prawnym, postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego przez sąd drugiej instancji (art. 394² § 1¹ k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 7 listopada 2019 r. do 30 czerwca 2023 r.), orzeczenie to już z chwilą jego wydania miało przymiot prawomocności, toteż bieg tygodniowego terminu uiszczenia opłaty za apelację rozpoczynał się z wezwaniem przewodniczącego do jej opłacenia bądź z dniem doręczenia lub ogłoszenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Ani wniesienie wniosku o uzasadnienie tego postanowienia lub tym bardziej wniesienie na nie niedopuszczalnego zażalenia, ani złożenie wniosku w trybie art. 380 k.p.c. o kontrolę postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych w toku rozpoznawania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji nie miało wpływu na bieg terminu opłacenia apelacji. Jeżeli więc sąd drugiej instancji odmówił zwolnienia od opłaty od apelacji, a strona nie uiściła opłaty lub uiściła ją po terminie, to strona ta mogła wprowadzić zaskarżyć

w trybie art. 380 k.p.c. odmowę zwolnienia od kosztów sądowych, składając zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji, lecz gdy zażalenie to w zakresie zarzutów dotyczących niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji okazało się bezskuteczne, apelacja podlegała odrzuceniu jako nieopłacona w terminie. Gdyby natomiast w takiej sytuacji strona uiściła opłatę w terminie wynikającym z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c., nie doszłoby w ogóle do wydania postanowienia o odrzuceniu apelacji z powodu jej nieopłacenia, a więc odpadłaby możliwość zaskarżenia w trybie art. 380 k.p.c. odmowy zwolnienia od kosztów sądowych. By otworzyć sobie możliwość kontroli postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, strona musiała zatem uchybić terminowi wynikającemu z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c.

Trybunał podkreślił jednak, że – identycznie jak w sprawie rozstrzygniętej postanowieniem Trybunału z 19 marca 2024 r., sygn. SK 74/22 (OTK ZU A/2024, poz. 36) – wadliwość omawianego rozwiązania wynikała nie tyle z art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c., ile z art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim w ówczesnym stanie prawnym uniemożliwiał on zaskarżenie postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji. Należało przy tym przypomnieć, że skarżący jako przedmiot zaskarżenia w swojej skardze konstytucyjnej wskazał nie tylko art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c., lecz także art. 394² § 1¹ k.p.c. Z powodu jednak nieuzyskania przez skarżącego postanowienia o odrzuceniu niedopuszczalnego z mocy prawa zażalenia na odmowę zwolnienia od kosztów sądowych, Trybunał na etapie wstępnej kontroli odmówił nadania skardze konstytucyjnej dalszego biegu w zakresie dotyczącym art. 394² § 1¹ k.p.c.

Co przy tym istotne, w wyroku z 8 maja 2024 r., sygn. SK 59/21 (OTK ZU A/2024, poz. 46), Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim uniemożliwiał zaskarżenie postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji, był niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 77 ust. 2, art. 78, art. 176 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji. Zarzucane art. 394² § 1¹ k.p.c. pominięcie prawodawcze zostało zresztą już wcześniej usunięte przez ustawodawcę. Ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614), ze skutkiem na 1 lipca 2023 r., znowelizowano bowiem art. 394² § 1¹ pkt 1 k.p.c., w konsekwencji czego zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje także na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia, z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji.

Trybunał uznał zatem, że skarżący nie uprawdopodobnił, by przyczyna naruszenia jego praw lub wolności konstytucyjnych tkwiła w art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c. W konsekwencji również w tym zakresie postępowanie podlegało umorzeniu ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.